

УДК 342.922.071

Корнят Віра Степанівна*кандидат педагогічних наук, доцент**завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи**Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна***Korniat Vira***Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor**Head of Department of social pedagogy and social work**Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine*

ORCID: 0000-0002-6455-8199

Боринець Христина Миколаївна*методист кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи**Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна***Borynets Khrystyna***Methodologist of Department of social pedagogy and social work**Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine*

ORCID: 0009-0006-1262-7494

[https://doi.org/10.60022/2\(1\)-4GF](https://doi.org/10.60022/2(1)-4GF)

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ У ПОРІВНЯЛЬНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

VOLUNTEERING ACTIVITIES UNDER THE CONDITIONS OF THE MARITAL STATE IN A COMPARATIVE PERSPECTIVE

Анотація. У статті здійснено аналіз та охарактеризовано особливості волонтерської діяльності в сучасних умовах. Наголошено, що головною віхою у розвитку волонтерського руху визначається двадцяте століття. У вітчизняних наукових дослідженнях поняття «волонтерська діяльність», «волонтерство» почало використовуватися в українській науковій літературі, починаючи з 90-х років ХХ століття. Подано основні тлумачення цього поняття різними дослідниками. Зазначається, що тим єдиного визначення цього поняття немає. Визначено, що в основі волонтерства лежить добровільність, здатність однієї людини безкорисливо, а у більшості випадків анонімно, виконувати роботу на користь інших. Чинним Законом України «Про волонтерську діяльність», який визначає її як добровільну, соціально спрямовану, неприбуткову діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги. Для визначення особливостей волонтерської діяльності мешканців різних країн авторами проведено опитування мешканців України (98 осіб) та Польщі (84 особи) віком від 14 до 55 років за допомогою анкетування. Отримані результати свідчать про чітку та усвідомлену розуміння усіма респондентами сутності волонтерства та основними характеристиками волонтерської діяльності; види волонтерської діяльності, якими займаються досліджувані мають свої особливості, відображають стан та потреби суспільства: зокрема, для мешканців України це в основному є допомога Збройним силам України, допомога внутрішньо переміщеним особам та іншим категоріям людей, що постраждали від війни; для жителів Республіки Польща пріоритетними є турбота про навколишнє середовище. Запропоновано подальші перспективи дослідження волонтерської діяльності, зокрема розробки моделі соціально-психологічного супроводу осіб,

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

які займаються волонтерством, визначення принципів та умов її реалізації, змісту, форм та методів роботи з волонтерами з метою підтримки їх психологічного комфорту.

Ключові слова: волонтер, волонтерство, волонтерська діяльність, опитування, особливості волонтерства, соціальна робота.

Summary. The article analyzes and characterizes the peculiarities of volunteering in modern conditions. It is emphasized that the twentieth century is defined as the main milestone in the development of the volunteer movement. In domestic scientific research, the concepts of «volunteer activity» and «volunteerism» began to be used in Ukrainian scientific literature, starting from the 90s of the 20th century. The main interpretations of this concept by various researchers are given. It is noted that there is no single definition of this concept. It was determined that volunteering is based on voluntariness, the ability of one person to selflessly, and in most cases anonymously, perform work for the benefit of others. The Law of Ukraine «About volunteering», which defines it as a voluntary, socially oriented, non-profit activity carried out by volunteers through the provision of volunteer assistance. In order to determine the characteristics of volunteering activities of residents of different countries, the authors conducted a survey of residents of Ukraine (98 people) and Poland (84 people) aged 14 to 55 using a questionnaire. The obtained results indicate a clear and well-informed understanding by all respondents of the essence of volunteering and the main characteristics of volunteering; the types of volunteer activities that the researched are engaged in have their own characteristics, reflect the state and needs of society: in particular, for residents of Ukraine, it is mainly assistance to the Armed Forces of Ukraine, assistance to internally displaced persons and other categories of people affected by the war; for the inhabitants of the Republic of Poland, care for the environment is a priority. Further prospects for the study of volunteer activities are proposed, in particular, the development of a model of social and psychological support of people who are engaged in volunteering, the definition of the principles and conditions of its implementation, the content, forms and methods of working with volunteers in order to support their psychological comfort.

Key words: volunteer, volunteering, volunteer activity, survey, specifics of volunteering, social work.

Актуальність дослідження. Упродовж останніх трьох десятиліть Україна активно формувалася як демократичне суспільство, за основу в якого поклалися принципи гуманізму та свободи. Разом з тим, наявні органи державної влади не завжди могли своєчасно відповідати усім потребам суспільства, відтак великих обертів почав набирати волонтерський рух, хоча ще донедавна він не був особливо популярним. Його вплив на суспільні явища та процеси значно посилюється з 2014 року, а після повномасштабного вторгнення Росії в Україну набув загальносуспільного характеру.

Світова спільнота засвідчує волонтерську діяльність як один із способів здійснення прав і свобод громадян, утвердження та збереження загальнолюдських цінностей та, за допомогою осмислення людських ресурсів, самовдосконалення кожного члена суспільства. Значущість позитивного впливу волонтерства у світовій спільноті утверджується його ухваленням однією із найбільших організацій у світі — Організацією Об'єднаних Націй, та котрий визначається як діяльність, що є суспільно корисною. У своїх резолюціях ООН рекомендувала всім країнам передбачати та враховувати його у національних стратегіях і програмах соціально-економічного розвитку; змінити, за необхідності, національне законодавство, якщо те встановлює будь-які обмеження щодо волонтерської роботи [1, с. 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання волонтерства як соціального феномену, волонтерської діяльності різних категорій населення,

його вплив на соціалізацію особистості була і залишається предметом наукових досліджень як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників різних галузей, зокрема педагогіки, психології, права, соціальної роботи, менеджменту, філософії, економіки та ін. Це дає нам підстави говорити про те, що означена проблема є актуальною та соціально значущою не лише для науки, а й для практики. До зарубіжних дослідників можна віднести таких науковців як: Пеггі А. Тої, Лінді Н. Хьюїтт, С. Маккарлі. Серед вітчизняних дослідників проблему волонтерства вивчали та продовжують досліджувати П. Горінов, І. Зверєва, З. Бондаренко, А. Капська, Т. Лях та ін.

Мета дослідження полягає у порівнянні особливостей волонтерської діяльності мешканців України та Польщі.

Виклад основного матеріалу. Поняття «волонтерська діяльність» почало використовуватися в українській науковій літературі, починаючи з 90-х років ХХ століття. Варто зазначити, що паралельно з цим поняттям як ідентичне використовується термін «волонтерство». П. Горінов, Р. Драпушко наголошують, що у соціологічних, філософських і тлумачних словниках, які були видані до цього періоду, такі поняття є відсутніми [1, с. 9]. ХХ століття виокремлюється як головна віха в розвитку волонтерського руху. В Європі після закінчення Першої світової війни з'явилися люди, готові надавати допомогу постраждалим у війні. Саме в цей час були створені перші волонтерські

організації. Було засновано Координаційний комітет міжнародної волонтерської служби (CCIVS) під егідою ЮНЕСКО зі штаб-квартирою у Парижі.

Наукове визначення та формулювання феномену волонтерської діяльності у дослідженнях вітчизняних науковців викристалізувалося впродовж останніх десятиліть, хоча єдиного визначення не існує. Так, у соціологічному словнику С. Купрієнка, «волонтерство» визначається як «добровільне виконання обов'язків з надання соціальної допомоги, послуг, добровільного патронажу над інвалідами, хворими і старезними, а також соціальними групами населення, що опинилися в складних життєвих умовах» [3].

У тлумачному словнику із соціальної педагогіки та соціальної роботи волонтерський рух (volunteer movement) визначається як «добродійна діяльність, що здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства у цілому» [8, с. 30].

У Словнику із соціальної роботи наводиться таке тлумачення цього поняття: «Волонтерство — це добровільне прийняття обов'язків з надання безоплатної соціальної допомоги, послуг, патронажу над інвалідами, хворими та людьми похилого віку, а також особами і соціальними групами, які опинилися в складній життєвій ситуації» [6].

І. Зверева визначає волонтерську роботу як «добродійну діяльність, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства в цілому» [7, с. 38].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про волонтерську діяльність» волонтерською діяльністю виступає добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги [5].

Ми можемо наводити ще багато трактувань та пояснень сутності волонтерської діяльності, що може бути окремим дослідженням і не є завданням нашої статті. Проте є підстави стверджувати, що усі вони визначають волонтерство як добровільну діяльність задля покращення добробуту суспільства та його членів. В основі волонтерства лежить добровільність, здатність однієї людини безкорисливо, а у більшості випадків анонімно, виконувати роботу на користь інших.

Вивчення сучасного стану волонтерської діяльності та її особливостей було проведено за допомогою анкетування. До участі в опитуванні було залучено жителів України (98 осіб) та Республіки Польща (84 особи).

Більшість респондентів України — жінки (67,3%), решта (32,7%) — чоловіки. Щодо віку осіб, які брали участь у дослідженні, то: 55,6% — це люди віком від 14 до 20 років, 30,5% — люди віком від 21 до 35 років та 13,9% — люди 46–55 років. Опитані громадяни живуть у західних

областях країни: Львівській, Волинській, Рівненській, Хмельницькій. Щодо респондентів Республіки Польща, то 83,3% — це особи жіночої статі, а 16,7% — чоловіки. Участь у опитуванні брали люди віком від 22 до 32 років, які проживали в різних воєводствах Польщі: Мазовецьке, Сілезьке, Малопольське.

Проаналізуємо основні результати опитування.

На запитання «Чи відоме вам поняття «волонтерство»?» відповіді українських респондентів були наступними:

- 45,1% відповіли, що для них воно відоме з особистого практичного досвіду волонтерства;
- 29,4% зазначили, що мали можливість спостерігати за роботою волонтерів;
- 25,5% мають загальне уявлення про дане поняття із засобів масової інформації, розмов зі знайомими.

Відповіді польських респондентів на аналогічне питання були такими:

- 33,3% — знайомі з таким поняттям з власного досвіду волонтерства;
- 66,7% мали можливість спостерігати за роботою інших волонтерів.

Такі відповіді дають нам підстави стверджувати, що волонтерська діяльність для жителів України, особиста участь у волонтерстві є більш поширеною та актуальною в сучасних умовах.

Відповіді респондентів на питання «Скільки часу Ви виділяєте для волонтерської діяльності?» відрізняються та свідчать про відповідність потребам суспільства. Для кращого порівняння отриманих результатів відповіді подано графічно.

Як бачимо, більшість українців активно займаються волонтерською діяльністю (в загальному 92% від усіх опитаних), тільки 8% зазначили, що не долучаються до такої роботи. В той же час у Польщі 43% від загальної кількості опитаних не займаються волонтерством.

За допомогою відповідей на наступне питання анкети ми мали можливість з'ясувати, хто, на думку респондентів, займається волонтерством. Відповіді українських досліджуваних виявилися такими:

- 86,3% вважають, що це люди, котрі є дуже емпатійними до інших і їм не байдуже на чужі долі;
- 70,6% стверджують, що це люди, котрі відчують громадський обов'язок перед державою та суспільством;
- 41,2% переконані, що це ті, хто мають гроші і можуть їх віддати на благодійність;
- 41,2% характеризують їх як людей, які стикались із багатьма проблемами у своєму житті;
- 19,6% думають, що волонтери — це ті, хто мають багато вільного часу.

Відповіді польських досліджуваних були наступними:

- 52,3% вважають, що волонтери — це люди, котрі є дуже емпатійними до інших і їм не байдуже на чужі долі;

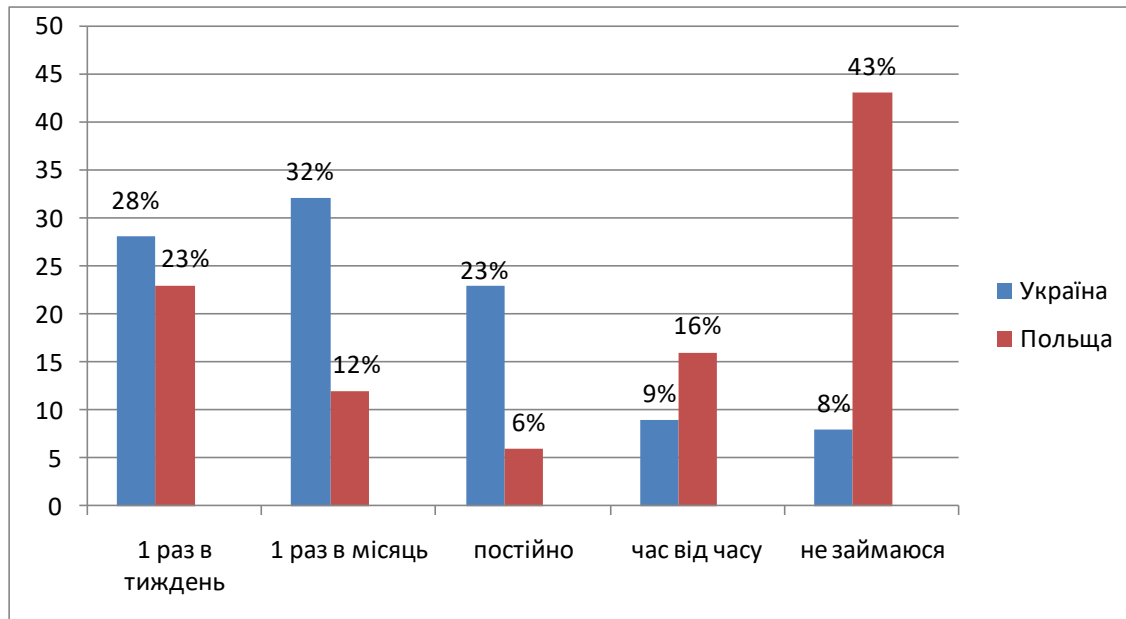

Рис. 1. Зайнятість волонтерською діяльністю

- 48,6% — це люди, котрі відчувають громадський обов’язок перед державою та суспільством;
- 33,3% волонтерів — люди, які мають багато вільного часу.

Результати опитування свідчать про однакове сприйняття та характеристику людей, які займаються волонтерством усіма досліджуваними. Разом з тим, серед відповідей українських респондентів бачимо таку, яка не є характерною для громадян Польщі і яка, на нашу думку, свідчить про ту рису, що характеризує саме українських волонтерів в сучасних умовах — виконання громадянського обов’язку, захист рідної землі.

Наступне питання в анкеті було спрямоване на виявлення тих напрямів волонтерської діяльності,

які є найбільш актуальними сьогодні. Для зручності сприйняття і порівняння відповідей мешканців України та Польщі подамо їх у графічному зображенні.

Як бачимо з результатів, для українців в сучасних умовах пріоритетними у волонтерській діяльності є допомога Збройним Силам України; допомога і підтримка тих, хто опинився у скрутній ситуації (внутрішньо переміщені особи, ті, хто постраждали від обстрілів, люди похилого віку, люди з інвалідністю); допомога тваринам. Для жителів Польщі в пріоритеті є турбота про довкілля, тварин та допомога знедоленим (зокрема українським біженцям). Такий розподіл відповідей вважаємо цілком закономірним, вони відображають настрої та потреби суспільства.

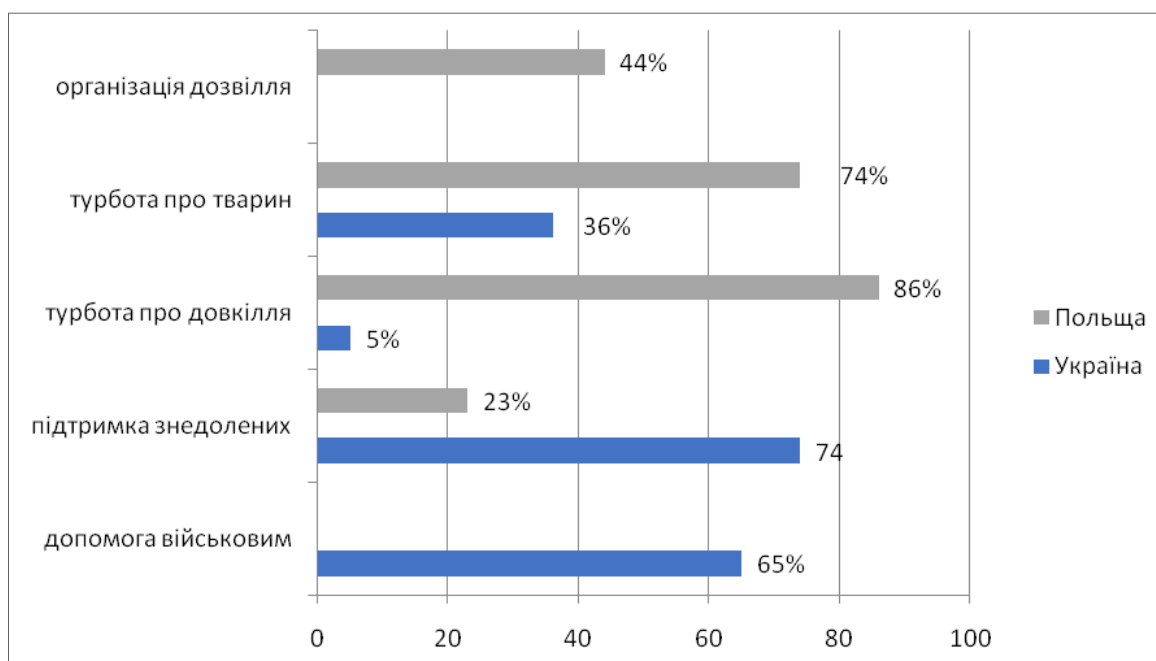

Рис. 2. Актуальні види діяльності волонтерів в сучасних умовах

Одним із питань анкети було «Чи відчуваєте ви потребу у психологічній підтримці як волонтер?». Більшість досліджуваних (з обох країн) зазначили, що не мають такої потреби (74% та 68% відповідно). Проте відповіді на наступне питання «Чи було у вас відчуття втоми, роздратованості під час виконання роботи?», то 63% мешканців України та 52% мешканців Республіки Польща відзначили, що такі відчуття у них були. Тому вважаємо, що питання психологічної підтримки людей, які займаються волонтерською діяльністю є актуальним, оскільки люди втомлюються емоційно, фізично від такої роботи, вона супроводжується стресами, непередбачуваними ситуаціями, що призводить до зниження соціальної активності людини, втратою бажання, емоційним вигоранням. Паралельно варто проводити і просвітницькі заходи задля підвищення рівня знань та умінь пізнання себе, методів саморегуляції та самодопомоги у критичних ситуаціях.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Волонтерство, як діяльність, дедалі більше охоплює різні сфери суспільного життя, відбувається активізація взаємодії з органами державної влади, правоохоронними, природоохоронними, медичними, соціальними організаціями та установами. У сучасній Україні волонтери та волонтерські організації продовжують допомагати Збройним Силам, рятувальним службам, медичним установам, підтримують малозахисних,

лікують травмованих тварин, пропагують здоровий і активний спосіб життя, беруть участь в освітніх і наукових заходах тощо. Визначальним є принцип добровільності, оскільки волонтер діє за покликом душі та серця, з прагненням бути корисним, відчуттям гордості та самодостатності, необхідності реалізувати власну громадянську позицію та засвідчення приналежності до когорті українців, об'єднаних у вирішенні певної суспільно важливої проблеми.

Волонтерство є потужним соціально-суспільним рухом, здатним взяти на себе частину обов'язків, які зазвичай виконують державні соціальні установи. Сьогодні українські волонтери все більше об'єднуються навколо проєктів, пов'язаних з обороноздатністю нашої держави з метою призупинення російської військової агресії в Україні. Для нас звичними стали слова «волонтер», «волонтерська діяльність», «волонтерський рух», що обумовлено їх роллю у захисті нашої держави. Розвиток діяльності добровільних організацій відбувається під час безпекових, військових, енергетичних, соціальних та інших викликів і проблем, що стоять перед Україною. Тривала війна, яку переживає Україна, стресові ситуації, економічні кризові процеси не можуть не впливати на людей, волонтерів. Відтак перспективами подальших досліджень бачимо у вивченні питання соціально-психологічної підтримки студентства у волонтерській діяльності, розробки моделі такої підтримки та її змісту.

Список використаних джерел

1. Горінов П., Драпушко Р. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження: монографія. Київ : Державний інститут сімейної та молодіжної політики, 2022. 240 с.
2. Грищенко Н.І. Волонтерський рух в сучасній Україні як стратегія розвитку молодіжного лідерства. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2018. Вип. 2(38). С. 78.
3. Купрієнко С. А. Словник Соціології (літери А-Я). URL: <https://kuprienko.info/kupriyenko-s-a-slovniksotsiologiyi-literi-a-ya>.
4. Лях Т.Л. Мотивація до волонтерської діяльності. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2012. № 22 (8). С. 84–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2012_22%288%29_13/
5. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>.
6. Словник із соціальної роботи. URL: <https://slovnyk.me/dict/socialwork>.
7. Соціальна робота в Україні : навч. посіб. / І.Д. Зверева, О.В. Безпалько, С.Я. Харченко та ін.; за заг. ред. І.Д. Зверевої, Г.М. Лактіонової. Київ : Науковий світ, 2003. 255 с.
8. Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи / упор. Л.В. Лохвицька. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 232 с.

References

1. Horinov, P., Drapushko, R., 2022. Volonterska diialnist v Ukraini: sotsialno-pravove doslidzhennia [Voluntary activity in Ukraine: a socio-legal study]: monohrafiia. Kyiv: Derzhavnyi instytut simeinoi ta molodizhnoi polityky. 240 s.
2. Hryshchenko, N.I., 2018. Volonterskyi rukh v suchasnii Ukraini yak stratehiia rozvytku molodizhnogo liderstva [The volunteer movement in modern Ukraine as a strategy for the development of youth leadership]. *Visnyk NTUU «KPI». Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo*. Vyp. 2(38). S. 78.
3. Kupriienko, S.A. Slovyk Sotsiolohii (lityeri A-Ya) [Dictionary of Sociology (letters A-Z)]. URL: <https://kuprienko.info/kupriyenko-s-a-slovniksotsiologiyi-literi-a-ya>.

-
4. Liakh, T.L., 2012. Motyvatsiia do volonterskoi diialnosti [Motivation for volunteering]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedahohichni nauky*. № 22 (8). С. 84–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2012_22%288%29__13/.
 5. Pro volontersku diialnist [About volunteering]: Zakon Ukrainy vid 19.04.2011 № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>.
 6. Slovyk iz sotsialnoi roboty [Dictionary of social work]. URL: <https://slovyk.me/dict/socialwork>.
 7. Sotsialna robota v Ukraini, 2003. [Social work in Ukraine]: navch. posib. / I.D. Zvierieva, O.V. Bezpalko, S.Ia. Kharchenko ta in.; za zah. red. I.D. Zvierievoi, H.M. Laktionovoi. Kyiv: Naukovyi svit. 255 s.
 8. Tlumachnyi slovyk-minimum iz sotsialnoi pedahohiky ta sotsialnoi roboty [Minimum explanatory dictionary of social pedagogy and social work] / upor. L.V. Lokhvytska. Ternopil: Mandrivets, 2017. 232 s.